

การชดเชยความเสียหายจากบริการสาธารณสุข บทเรียนจากประเทศสวีเดน*

สรชัย จำเนียรดำรงการ[†]

ประเทศไทยกำลังพิจารณาว่า จะสร้างระบบชดเชยแก่ผู้เสียหายจากบริการสาธารณสุขอย่างกว้างขวางหรือไม่. ขณะนี้ในปัจจุบัน, ผู้ป่วยในประเทศไทยที่หวังว่าจะได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากการรักษาพยาบาลไม่มีทางเลือกอื่น ยกเว้นการนำเรื่องขึ้นสู่ศาล, ซึ่งจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าบุคลากรทางการแพทย์นั้นเป็นผู้กระทำผิดพลาดหรือละเลย. เรื่องนี้เป็นเรื่องยาก สาเหตุหนึ่งก็คือ บริบทในการดูแลสุขภาพมักมีความซับซ้อนยากในการสืบสวนโดยปราศจากผู้เชี่ยวชาญพิเศษ. นอกจากนี้, ในกระบวนการทางศาลก็มักจะต้องใช้เวลายาวนาน, และต้องใช้เงินจำนวนมาก.

มีหลายแนวคิดที่เสนอเรื่องการชดเชยนี้ในประเทศไทย. แนวคิดใหม่ก็คือ การจ่ายค่าชดเชยโดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีบุคลากรทางการแพทย์ผู้กระทำผิดหรือไม่. เป็นระบบหนึ่งที่รู้จักกันในนาม “ระบบที่ไม่มีผู้ผิด” ซึ่งที่ถูกควรเรียกว่า “ระบบที่ไม่มีการคาดโทษ”.

จากการตอบโต้กันในประเทศไทยถึงขณะนี้, ระบบนี้จะดูแลโดยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะที่จะรับมือกับการชดเชยความเสียหาย. แนวคิดคือใช้กระบวนการบริหารจัดการแทนที่จะขึ้นศาลเพื่อประหยัดเวลาและประหยัดเงิน. ระบบนี้ของประเทศไทยยังให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างระบบชดเชยกับการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้จากบริการสาธารณสุข.

การออกแบบระบบชดเชยความเสียหายของประเทศไทยอาศัยแนวทางจัดการจากประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย, รวมถึงประเทศสวีเดนซึ่งถือกำเนิดมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๘. ระบบประกันสุขภาพโดยสมัครใจในประเทศสวีเดนทั้งในภาครัฐและเอกชนรุดหน้ามาก เพียงสองสามปีผ่านไป เกือบร้อยละ ๙๙ ของผู้ให้บริการก็เข้าสู่ระบบนี้. ใน พ.ศ.๒๕๔๐ ระบบประกันสุขภาพโดยสมัครใจถูกแทนที่ด้วยพรบ. ผู้เสียหายจากบริการสาธารณสุข. กฎหมายนี้มีพื้นฐานมาจากระบบประกันสุขภาพโดยสมัครใจและผลกระทบจากระบบนั้น. จาก พรบ. ผู้เสียหาย, ผู้ให้บริการทุกแห่งในประเทศสวีเดนจะต้องรับประกันความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย. ผู้ให้บริการจะชดเชยความเสียหายผ่านระบบประกันสุขภาพซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับการดูแลรักษา. ทำให้ผู้ป่วยจำนวนหนึ่งที่เสียหายไม่ไปฟ้องศาลเพื่อพิสูจน์ความผิด. การจ่ายค่าชดเชยความเสียหายเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลโดยไม่ต้องพิจารณาว่ามีความผิดพลาดเกิดขึ้นหรือไม่.

หลักการสำคัญในระบบของประเทศสวีเดนก็คือ จ่ายชดเชยในทุกกรณีความเสียหายแม้จะหลีกเลี่ยงความเสียหายได้ด้วยวิธีอื่น. อย่างไรก็ตาม, ความเสียหายที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แม้จะใช้เทคนิคและความรู้สมัยใหม่ล่าสุดตามมาตรฐานแล้ว จะไม่ได้รับค่าชดเชย. มาตรฐานการดูแลรักษาที่ว่านี้หมายถึงมาตรฐานที่ผู้เชี่ยวชาญผู้มีประสบการณ์ในด้านนั้นๆเคยใช้อยู่. บริษัทประกันจะเป็นผู้รับผิดชอบการเรียกร้อง

*แปลจาก *What Thailand can learn from Sweden concerning patient injury compensation?* คาร์ล เอสเพอร์สัน ที่ปรึกษากฎหมาย สมาคมประกันสุขภาพแห่งสวีเดน

[†]สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข จังหวัดนนทบุรี

ค่าเสียหายในเบื้องต้น. บริษัทประกันรายเดียวคือ County Council's Mutual Insurance Company (LÖF), รับผิดชอบมากกว่าร้อยละ ๔๐ ของการเรียกร้องค่าชดเชย. ถ้าผู้ป่วยรายใดไม่พอใจการประเมินของบริษัทประกัน ก็สามารถขอให้คณะกรรมการพิจารณาข้อร้องเรียนของผู้ป่วยทำการทบทวนใหม่ได้. แม้ว่าคณะกรรมการนี้จะเป็นเพียงที่ปรึกษา, แต่บริษัทประกันต่างๆก็มักจะยอมรับการตัดสินนั้นๆ. การประเมินทั้งของบริษัทและคณะกรรมการดังกล่าวไม่มีค่าใช้จ่ายที่เกิดกับผู้ป่วย, ดังนั้นผู้ป่วยจึงไม่มีความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจในการยื่นข้อร้องเรียน. ถ้าผู้ป่วยไม่พอใจการประเมินของคณะกรรมการ, ก็สามารถไปยื่นฟ้องต่อศาลต่อไปได้. อย่างไรก็ตาม, ผู้ป่วยจะมีความเสี่ยงที่จะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นทั้งสองฝั่งถ้าแพ้คดี. จากการเรียกร้องค่าเสียหายปีละ ๑๐,๐๐๐ ราย มีเพียง ๕-๑๐ รายเท่านั้นที่ไปยื่นฟ้องต่อศาล.

เนื่องจากมากกว่าร้อยละ ๔๐ ของการดูแลทางการแพทย์ในประเทศสวีเดนเป็นภาครัฐ, ดังนั้นระบบการชดเชยนี้ส่วนใหญ่จึงจ่ายด้วยภาษีอากร.

ระบบประกันสุขภาพของสวีเดนทำงานอย่างไร, และประเทศไทยจะเรียนรู้อะไรได้บ้างจากประเทศสวีเดน

จ่ายชดเชยตามความเสียหายที่ปรากฏ

จากหลักการสำคัญของระบบสวีเดน, ทุกความเสียหายที่หลีกเลี่ยงได้จะได้รับชดเชย. ผู้ป่วยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่ามีบุคลากรการแพทย์ที่กระทำความผิดพลาด.

ผู้ป่วยจำนวนมากขึ้นได้รับค่าชดเชยความเสียหาย

ก่อนหน้าระบบประกันสุขภาพจะเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๘ มีผู้ป่วยประมาณปีละ ๑๐๐ ราย ได้รับค่าชดเชยความเสียหายตามบทบัญญัติในกฎหมายความเสียหาย. ขณะนี้ ผู้ป่วยประมาณปีละ ๕,๐๐๐ รายได้รับค่าชดเชยความเสียหาย. ผลก็คือมีผู้ป่วยในสวีเดนจำนวนมากขึ้นอย่างมากที่ได้รับค่าชดเชยความเสียหายภายใต้ระบบไม่คาดโทษในปัจจุบัน.

จัดการปัญหาการร้องเรียนได้เร็วขึ้น

คดีในศาลใช้เวลาหลายปี. แต่เมื่อใช้วิธีบริหารจัดการแบบนี้

จะใช้เวลาไม่ถึงปี. ร้อยละ ๕๐ ของการร้องเรียนเรียกค่าเสียหาย, ผู้ป่วยจะได้รับแจ้งว่าจะได้รับค่าชดเชยหรือไม่ภายใน ๖ เดือนนับจากวันยื่นข้อร้องเรียน. ร้อยละ ๘๐ ของทั้งหมดจะได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในหนึ่งปี.

เป็นวิธีที่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบริษัทประกันในการจัดการนี้คือประมาณ ๑,๑๐๐ เหรียญสหรัฐ, ขณะที่การพิจารณาของคณะกรรมการมีค่าใช้จ่ายประมาณรายละ ๑,๒๐๐ เหรียญสหรัฐ. เมื่อเปรียบเทียบกับคดีทางศาลซึ่งมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ ๒๗,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ. ดังนั้นวิธีทางการบริหารแบบนี้จึงมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่ามาก.

ไม่มีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจสำหรับผู้ป่วย

ดังได้กล่าวแล้วว่า วิธีทางการบริหารไม่มีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย จึงไม่มีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจที่ผู้ป่วยจะยื่นข้อร้องเรียนในระบบประกันของประเทศสวีเดน.

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบระบบของประเทศสวีเดนกับระบบของประเทศสหรัฐอเมริกา, ซึ่งใช้กฎหมายความเสียหาย (tort law) ก็คือ ประมาณร้อยละ 70 ของเงินในระบบประกันของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นค่าทนายและค่าบริหารจัดการ. ส่วนระบบของประเทศสวีเดนมีค่าบริหารจัดการน้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ดังนั้นผู้ป่วยจึงไปมากกว่าร้อยละ ๘๐ ของเงินในระบบประกัน. ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งในระบบของประเทศสหรัฐอเมริกาก็คือ ทนายสหรัฐฯทำงานด้วยความหวังเงินค่าธรรมเนียมแบกรับความเสี่ยง, คอยรับส่วนแบ่งบางส่วน (ระหว่างร้อยละ ๓๐ ถึง ๔๐) ของเงินที่ผู้ป่วยควรจะได้รับจากความเสียหาย. ดังนั้น, จึงไม่มีทนายความผู้ใดรับว่าความคดีที่จะได้รับค่าชดเชยน้อยกว่า ๒๐๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ. ส่งผลให้ผู้ป่วยผู้เคราะห์ร้ายจำนวนมากในประเทศสหรัฐอเมริกาทนายมาว่าความให้ตนได้ยากมาก.

ลูกจ้างผู้ประกันตนเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกัน, ดังนั้นจึงไม่มีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจสำหรับแพทย์

ในระบบสวีเดน, การที่ลูกจ้างเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันในระบบประกันสุขภาพเป็นการขจัดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจแก่

แพทย์แต่ละคน.

ความสัมพันธ์ที่ตระหว่งผู้ป่วยกับบุคลากรทางการแพทย์

การแก้ปัญหาของสวีเดน, โดยแยกเรื่องออกจากกันระหว่างเรื่องสิทธิของผู้ป่วยในการเรียกร้องค่าชดเชยกับเรื่องความผิด, มิเพียงแต่ทำให้ผู้ป่วยได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากการรักษาทางการแพทย์ได้ง่ายขึ้น, แต่ยังทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับบุคลากรทางการแพทย์ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญด้วย. ผู้ป่วยที่ต้องการเรียกค่าชดเชยไม่จำเป็นต้องค้นหาสาเหตุของความผิดพลาดหรือความประมาทในการรักษา. ผู้ป่วยเข้าใจได้มากขึ้นว่า ความเสียหายอาจเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการรักษาโดยที่ไม่มีแพทย์หรือเจ้าหน้าที่คนใดละเลยหรือกระทำการผิดพลาด. ในทางตรงข้าม, คนทำงานในที่มดูแลรักษา, ก็ไม่ต้องระแวงว่าจะเกิดการเรียกร้องค่าชดเชยได้ในทุกขณะ, หรือเกรงว่าจะถูกตรวจสอบพฤติกรรมอย่างเข้มข้นเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีผู้ใดละเลยหรือกระทำผิดพลาด. ส่งผลให้บุคลากรทางการแพทย์เต็มใจช่วยเหลือผู้ป่วยผู้เคราะห์ร้ายจากการรักษาของตนให้ได้รับค่าชดเชยโดยไม่ต้องกังวลว่าใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายนั้น.

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น, ระบบของประเทศสวีเดนได้ให้ประสบการณ์เชิงบวกมากมาย, ซึ่งระบบนี้ทำงานได้อย่างดีเยี่ยมมาเป็นเวลามากกว่า ๓๐ ปี. อย่างไรก็ตาม ต้องเน้นย้ำว่าประเทศหนึ่งประเทศใดไม่ควรลอกเลียนแบบระบบของประเทศอื่นในทุกแง่มุม. แต่ต้องพิจารณาเงื่อนไขต่างๆ เช่น ระบบสวัสดิการสังคมของประเทศ, ระบบการดูแลสุขภาพ, และปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม, ซึ่งอาจแตกต่างกันมากระหว่างประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่ง. การชดเชยความเสียหาย

แก่ผู้ป่วยในประเทศสวีเดนเกิดขึ้นในบริบทที่มีระบบสวัสดิการสังคมอย่างกว้างขวางแล้ว.

อย่างไรก็ตาม มีแนวคิดพื้นฐานมากมายในระบบประกันสุขภาพของประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียที่ประเทศไทยสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาได้เนื่องจากระบบคล้ายกัน. ข้อดีประการหนึ่งที่มีในระบบของประเทศไทยก็คือ ความเชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นระหว่างระบบชดเชยกับกิจกรรมต่างๆที่มุ่งป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดกับผู้ป่วยในอนาคต. นี่คือองค์ประกอบที่ประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียสามารถเรียนรู้จากประเทศไทย. ที่น่าประทับใจก็คือ การที่ประเทศไทยกำลังพิจารณาระบบไม่คาดโทษมาใช้ในขณะที่ประเทศส่วนใหญ่ในยุโรป, ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศที่พัฒนาแล้วอื่นๆอย่างเช่น ญี่ปุ่น ยังไม่ได้นำระบบนี้มาใช้เพื่อชดเชยผู้ป่วยอย่างเป็นธรรม. ถึงวันนี้ มีเพียงประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียและนิวซีแลนด์เท่านั้นที่มีระบบบริหารจัดการอย่างรอบด้านเพื่อการชดเชยความเสียหายที่เกิดกับผู้ป่วย. จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าประเทศไทยจะเข้ามาร่วมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วยในไม่ช้า.

ผู้สนใจสามารถค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับระบบนี้ในประเทศสวีเดนได้จาก www.patientforsakring.se และ "Medical Liability in the Land of the Midnight Sun" by Kaj Essinger, CEO, The Regions' (The County Councils) Mutual Insurance Company for Patient Injuries (LÖF). สำหรับเนื้อหาใน พรบ.ผู้เสียหายจากบริการสาธารณสุขของประเทศสวีเดน และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับระบบของประเทศสวีเดน ดูได้ที่ www.pff.se.